Neuvotteleva virkamies Mikko Horko

Sosiaali- ja terveysvaliokunta 19.11.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta (HE 126/2024 vp)

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa vastineenaan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle seuraavaa.

Yleinen asumistuki

Esitykseen sisältyy ehdotus kuuden kunnan siirtämisestä nykyisestä toisesta kuntaryhmästä kolmanteen kuntaryhmään asumistuessa hyväksyttäviä enimmäisasumismenoja koskevassa kuntaryhmityksessä.

Kansaneläkelaitos on vertaillut nykyisen toisen kuntaryhmän kuntia ja asumistuentuen saajien niissä maksamia asumismenoja. Hallituksen esitystä valmisteltaessa jokaisen toisen kuntaryhmän kunnan asumistuen saajien keskimääräistä asumismenoa verrattiin enimmäisasumismenoihin sekä euromääräisesti että prosentuaalisesti ja tässä vertailussa valitut kuusi kuntaa olivat kuusi viimeistä molemmilla tavoilla. Kun verrataan kyseisten kuntien tuensaajien asumismenoja kolmannen kuntaryhmän muihin kuntiin, menojen taso ei ole missään perhekoossa kalleimpien eikä halvimpien kuntien joukossa vaan suunnilleen keskijoukossa.

Ehdotuksessa huomioon otettavana varallisuutena on mainittu kiinteistöt lukuun ottamatta omassa käytössä olevaa vapaa-ajan asuntoja. Kansaneläkelaitoksella on mahdollisuus verotustietojen perusteella erottaa vapaa-ajan asunnon muista kiinteistöistä. Omassa käytössä tai muussa käytössä olemiselle on vaikea asettaa eksaktia rajaa tai määritellä kysymystä laissa tai sen perusteluissa. Kansaneläkelaitos voi esimerkiksi kysyä asiaa tuen hakijalta ja tarvittaessa esimerkiksi verotustietojen avulla varmentaa tilannetta. Asia muotoutunee soveltamiskäytännössä viime kädessä yksittäistapausten kautta.

Ehdotuksen mukaan ruokakunnan jäsenen omistama, laissa lueteltu omaisuus otetaan varallisuusharkinnassa huomioon. Ehdotettu säännös vastaa eläkkeensaajan asumistuessa olevaa vastaava säännöstä ja yleisessä asumistuessa ennen 1.1.2015 voimassa ollutta sääntelyä. Säännöksen ja sen vakiintuneen tulkinnan mukaan ratkaisevaa on nimenomaan omistaminen, ei se, onko omaisuus omistajan hallinnassa. Kansaneläkelaitos on myös todennut, että sen selvittäminen, kenen hallinnassa omaisuus on, olisi toimeenpanon kannalta työlästä, koska tietoa ei aina ole saatavissa rekisteritiedoista. Mikäli valiokunta katsoo, että hallintaoikeus pitäisi ottaa huomioon omaisuutta arvioitaessa eli jättää sellainen omaisuus arvioinnin ulkopuolelle, johon ruokakunnan jäsenellä ei ole hallintaoikeutta, tuli ehdotetun lain 13 §:ää täydentää. Jotta Kansaneläkelaitos selviäisi säännöksen täytäntöönpanosta, tulisi tuen hakijalle asettaa velvollisuus osoittaa, että kyseinen omaisuus ei ole hänen hallinnassaan. Asiasta voisi säätää 13 § 5 momentissa seuraavasti:

> Omaisuutena ei kuitenkaan oteta huomioon ruokakunnan jäsenen osuutta kuolinpesässä, asuntosäästöpalkkiotilillä olevia talletuksia eikä lapsen omaisuutta. *Omaisuutta ei myöskään oteta huomioon, jos ruokakunnan jäsenellä ei ole siihen hallintaoikeutta. Ruokakunnan jäsenen on osoitettava, että hänellä ei ole hallintaoikeutta omaisuuteensa, ellei tämä ilmene verotustiedoista.*

Neuvotteleva virkamies Mikko Horko

Sosiaali- ja terveysvaliokunta 19.11.2024

Lisäksi on syytä huomioida, että ehdotetussa säännöksessä on erikseen huomioitu tilanne, jossa tuen hakija tai saaja on kuolinpesän osakas. Ehdotuksen mukaan osuutta kuolinpesässä ei oteta huomioon omaisuutena.

Ehdotettu säännös yrittäjän tulojen määrittelyssä on tarkoitettu harvinaisiin poikkeustilanteisiin, eikä sillä ole tarkoitus muuttaa pääsääntöä yrittäjän eläkelain työtulon mukaisista tuloarvioista. Näissä tilanteissa Kansaneläkelaitos voisi tehdä muiden rekisteritietojen perusteella kokonaisharkinnan yrittäjän tulotasosta. Kansaneläkelaitoksen on aina perusteltava päätöksensä.

Lait on ehdotettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Opiskelijat on erillisellä hallituksen esityksellä (160/2024 vp.) tarkoitus siirtää opintotuen asumislisän piiriin. Nyt ehdotettujen muutosten voimaantulon porrastaminen tuensaajan statuksen ei ole toimeenpanijan kannalta mahdollista. On ymmärrettävää, että opiskelijoiden tilanteessa monet muutokset voivat näyttäytyä monimutkaisina, mutta yhden tuensaajaryhmän erottaminen voimaantulon osalta olisi teknisesti vaikeaa ja tällä aikataululla mahdotonta.

Eläkkeensaajan asumistuki

Esityksessä ehdotetaan omaisuuden vaikutuksen kiristämistä laskemalla alarajoja, joiden ylittävä osuus vaikuttaa tuen määrään sekä nostamalla kyseisen rajan ylittävän omaisuuden vaikutusprosenttia. Samoin ehdotetaan tulovaikutuksen kiristämistä lisäomavastuun alarajan ylittävien tulojen osalta.

Hallituksen esityksessä on esitetty arvio omaisuuden vaikutuksen kiristämisen ja tulojen vaikutuksen kiristämisen yhteisvaikutuksista tuensaajille. Kansaneläkelaitoksen laskelmien mukaan ehdotetut muutokset pienentävät eläkkeensaajan asumistukea keskimäärin 15,60 euroa kuukaudessa. Omaisuuden vaikutuksen kiristäminen pienentää tukea keskimäärin 8,20 euroa kuukaudessa ja tulovaikutuksen kiristäminen keskimäärin 7,40 euroa kuukaudessa. Omaisuuden vaikutuksen kiristäminen ei vaikuta kaikkien tuensaajien tukeen, koska kaikilla ei ole nettovarallisuutta. Tuensaajia, joilla omaisuuden vaikutukset kiristäminen vaikuttaa, arvioidaan olevan n. 37 000 ja heillä keskimääräinen tukea pienentävä vaikutus on keskimäärin 45,70 euroa kuukaudessa. Edellä mainitut arvioit ovat keskiarvoja, joten on syytä huomioida, että pienituloisimmilla eläkeläisillä ja eläkeläisillä, joilla ei ole huomioon otettavaa varallisuutta, muutokset ovat selvästi pienempiä.

Esityksessä on todettu, että eläkkeensaajan asumistuki pienenee keskimäärin enemmän iäkkäämmillä tuensaajilla. Tämä johtuu siitä, että iäkkäämmille tuensaajilla on keskimäärin selkeästi enemmän tuen määräytymiseen vaikuttavaa netto-omaisuutta kuin nuoremmilla tuensaajilla.

Hyvinvointialueiden asiakasmaksutuottoon kohdistuvaa vähennystä ei ole huomioitu kevään 2024 valtiontalouden kehyspäätöksessä, koska kyseessä ei ole sellainen hyvinvointialueiden lakisääteisiin tehtäviin kohdistuva muutos, joka tulisi huomioida rahoitusta korottavana tekijänä. Siten hyvinvointialueiden rahoitustasapaino heikkenisi esityksen myötä korkeintaan 12,6 miljoonalla eurolla, ja loisi niille paineen sopeuttaa toimintaansa korvausten alenemista vastaavasti.

Hyvinvointialueiden kustannusten kasvu 12,6 miljoonalla eurolla on melko pieni suhteessa hyvinvointialueiden kokonaisrahoitukseen, jonka vuonna 2025 arvioidaan olevan noin 26 miljardia euroa.

Asiakasmaksuja joudutaan joka tapauksessa tarkistamaan sekä eläkkeiden että eläkkeensaajan asumistuen muuttuessa eikä nyt esitetyillä muutoksilla tässä mielessä ole olennaista vaikutusta näiden tarkistusten määriin.

Toimeentuloturvaa koskevien lakimuutosten yhteisvaikutusten seuranta ja jälkiarviointi

Esityksen seuranta ja lainsäädännön yhteisvaikutusten jälkiarviointi kytkeytyvät perusturvan riittävyyden lakisääteiseen arviointitoimintaan. Perusturvan riittävyyden arviointia tullaan kehittämään tulevina vuosina,

kun arvioidaan perusturvan riittävyyttä etuuksien tason, perusoikeuksien ja kansainvälisten velvoitteiden osalta.

Lainsäädännön yhteisvaikutusten jälkiarviointi tulee koskemaan niitä toimeentuloturvaa koskevia lakimuutoksia, joilla nähdään olevan merkittäviä yhteisvaikutuksia. Seurantaa ja jälkiarviointia tullaan tekemään eduskunnan lausumien toteuttamiseksi ja soveltuvin osin muiden, mm. EU-tason seuranta- ja raportointivelvoitteiden täyttämiseksi. Seuranta perustuu eri tahojen (kuten Kela, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Eläketurvakeskus ja Tilastokeskus) raportointi-, tutkimus- ja tilastotoimintaan. Seurannassa ja jälkiarvioinnissa hyödynnetään soveltuvin osin sosiaaliturvakomitean arviointi- ja selvitysryhmässä tehtäviä laadullisia ja määrällisiä arviointeja ja selvityksiä sekä valtiosääntöoikeudellista arviointia.